

ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІРМЕНСЬКО АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОГО КОНФЛІКТУ ЗА ПОСЕРЕДНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

М. Замікула, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Проаналізовано результати переговорів президента Азербайджану Ільхама Алієва та прем'єр-міністра Вірменії Нікола Пашиняна в Брюсселі. Охарактеризовано інтереси Європейського Союзу щодо виконання ролі посередника у врегулюванні вірменсько-азербайджанського конфлікту

Висновки

1. Європейський Союз демонструє намір не допустити «приватизації» Росією азербайджансько-вірменського переговорного процесу й створює власний формат врегулювання конфлікту. Враховуючи інтенсивність роботи цього формату з грудня 2021 р. та окреслені плани на майбутнє, можна стверджувати, що ЄС досягнув певних успіхів на цьому напрямі.

2. Ключовий інтерес Європейського Союзу – врегулювання вірменсько-азербайджанського конфлікту, який, дестабілізуючи ситуацію на Південному Кавказі, підриває основи східної політики ЄС. Так Європейський Союз прагне знизити вплив РФ у регіоні, покращити транспортні комунікації, зважаючи, зокрема, на можливість використання Південного Кавказу для транспортування енергоресурсів із Центральної Азії та потенційно – з Ірану.

3. ЄС спирається на норми міжнародного права та враховує обґрунтованість позиції Азербайджану стосовно захисту своєї територіальної цілісності, а також баланс сил у регіоні. Завдяки такому підходу започатковано роботу комісії, яка має узгодити питання делімітації та демаркації азербайджансько-вірменського кордону.

4. Частина населення Вірменії сприймає готовність уряду Н. Пашиняна до компромісів у вирішенні питання Карабаху як зраду національних інтересів. Цим намагається скористатися РФ, що через залежну від неї вірменську опозицію може сприяти подальшій дестабілізації ситуації в державі задля зриву мирного процесу.

Президент Азербайджану Ільхам Алієв та прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян у рамках візиту до Брюсселя 22 травня ц. р. провели переговори стосовно перспектив урегулювання двосторонніх відносин. Зустріч була організована за посередництва голови Європейської Ради Шарля Мішеля. Спочатку він провів двосторонні зустрічі з кожною зі сторін, а потім узяв участь в очних переговорах між ними, на яких розглядалися такі питання:

- *державний кордон*. Сторони домовилися про організацію найближчим часом зустрічі комісії, покликаної вирішити питання делімітації та демаркації державного кордону між Азербайджаном та Вірменією;
- *розблокування транспортних зв'язків*. Сторони визнали необхідність відновлення транспортного сполучення та обговорили принципи роботи транспортних коридорів, які мають зв'язати Азербайджан із його Нахічеванським анклавом. Йшлося також про можливість використання території Азербайджану для транспортного зв'язку між вірменськими регіонами. Окрім цього, було обговорено принципи використання інфраструктури та системи комунікацій обох держав для міжнародних перевезень;
- *мирна угода*. Лідери Вірменії та Азербайджану погодилися продовжити переговори про укладання остаточного договору, який має завершити конфлікт;
- *соціально-економічний розвиток*. ЄС повідомив про продовження співпраці з обома державами в рамках роботи Економічної консультативної групи, що має сприяти економічному розвитку Азербайджану та Вірменії¹.

Практичним результатом зустрічі стало довгоочікуване формування комісії, яка повинна узгодити питання розмежування державного кордону між Азербайджаном та Вірменією. З азербайджанської сторони її очолив віцепрем'єр-міністр Шахін Мустафаєв, з вірменської – віцепрем'єр-міністр

¹ Press statement by President Michel of the European Council following a trilateral meeting with President Aliyev of Azerbaijan and Prime Minister Pashinyan of Armenia / European Council. 2022. 23 May. URL: <http://surl.li/cbimw>

Мгер Григорян. Перша зустріч у рамках роботи комісії відбулася вже 24 травня 2022 р.

Варто зазначити, що комісія мала розпочати роботу за підсумками попередньої зустрічі, яка відбулася за посередництва ЄС 6 квітня ц. р. в Брюсселі. Утім, до травня очевидного прогресу з цього питання не було досягнуто. Ймовірно, Європейський Союз наразі зайняв жорсткішу позицію та вдався до певного тиску, заохочуючи сторони переговорного процесу до співпраці. Задля цього могли бути використані економічні важелі впливу на Вірменію, яка протягом тривалого часу гальмувала процес делімітації державного кордону, вважаючи, що завершення цього процесу зафіксує її поступки у питанні майбутнього Карабаху.

Отже, Європейський Союз продовжує робити спроби взяти на себе роль ключового медіатора в рамках азербайджансько-вірменського мирного процесу, а тому активно працює в цьому напрямі з кінця 2021 р. Остання зустріч І. Алієва та Н. Пашиняна стала вже третім раундом переговорів між ними за посередництва ЄС (попередні відбулись у грудні 2021 р. в рамках роботи саміту «Східного партнерства» та в квітні 2022 р.). Оголошено про намір провести наступний раунд переговорів у цьому форматі в липні-серпні 2022 р.

Європейський Союз докладает зусилля для стабілізації ситуації поблизу східних кордонів європейського простору, в стратегічно важливому, з точки зору трансконтинентальних маршрутів, регіоні Південного Кавказу. ЄС напряму зацікавлений у завершенні вірменсько-азербайджанського конфлікту, оскільки його продовження підриває потенціал програми «Східного партнерства».

Європейський Союз намагається запобігти «приватизації» азербайджансько-вірменського мирного процесу Російською Федерацією, яка, пропонуючи альтернативний майданчик для переговорів, до грудня 2021 р. утримувала фактичну монополію в цих питаннях.

Активізація ЄС спрямована на ослаблення позицій РФ на Південному Кавказі. Російська Федерація використовує вірменсько-азербайджанський конфлікт та мирний процес навколо нього задля проєкції власного впливу на цей регіон. За цих умов Вірменія де факто перетворюється на російського сателіта, позбавленого реальної незалежності. Натомість нормалізація відносин з Азербайджаном, що відбувається без російського посередництва, робить неактуальною орієнтацію Вірменії на РФ.

Наразі це питання набуло особливої ваги для вірменського лідера. Н. Пашинян, який прийшов до влади під прозахідними гаслами унаслідок революційних подій 2018 р., прагне зберегти свою репутацію на Заході. Це вимагає максимально можливого дистанціювання від Росії в умовах російського широкомасштабного воєнного вторгнення в Україну.

Урегулювання конфлікту за посередництва ЄС відповідає також інтересам Азербайджану. Це усуває привід для перебування на азербайджанській території російського військового контингенту, розміщеного в Карабасі терміном на п'ять років згідно з угодою при припинення вогню від 10 листопада 2020 р. Вірогідно, Російська Федерація прагне зберегти свою військову присутність на цих територіях і після 2025 р. Відповідно, конфлікт, що триває між Вірменією та Азербайджаном, надає Росії можливість апелювати до стабілізаційної, «миротворчої» ролі, яку цей контингент начебто відіграє. Азербайджан не має наміру йти на демонстративну конфронтацію з РФ, але водночас критично оцінює російську військову присутність на власній території. Тому офіційний Баку шукає способи для забезпечення безконфліктного завершення російської операції.

Завдяки посередницькій політиці ЄС не лише обмежує вплив РФ на Південному Кавказі, а й виконує моральні зобов'язання перед Вірменією, у такий спосіб реагуючи на активну позицію вірменської діаспори та потужного вірменського лобі в деяких державах Євросоюзу. Успішний розвиток Вірменії як незалежної демократичної держави можливий лише у випадку подолання залежності від РФ. Економічний добробут Вірменії безпосередньо залежить від перспективи розблокування транспортного сполучення з Азербайджаном і Туреччиною. У Брюсселі розуміють, що Вірменія є бенефіціаром від урегулювання конфлікту, навіть якщо частина вірменського суспільства розглядає це як зраду традиційних позицій щодо Карабаху. Врешті ЄС спонукає Вірменію до компромісів, які є безальтернативним інструментом забезпечення фундаментальних інтересів держави в довгостроковій перспективі.

Цю позицію підтверджує діяльність Н. Пашиняна, який за результатами квітневої зустрічі в Брюсселі заявив, що Європа вимагає від Вірменії знизити поріг очікувань щодо питання «статусу Карабаху»². Фактично, наповнення переговорного процесу відповідає принципам очікуванням Азербайджану,

² Poghosyan B. Armenia faces a critical choice in Nagorno Karabakh. *Armenia Weekly*. 2022. 26 Apr. URL: <https://armenianweekly.com/2022/04/26/armenia-faces-a-critical-choice-in-nagorno-karabakh/>

які характеризуються необхідністю взаємного визнання обома країнами територіальної цілісності та відсутності територіальних претензій, узяття зобов'язань не висувати подібні претензії в майбутньому й утримуватися від створення взаємних загроз безпеці, проведення делімітації/демаркації державного кордону та розблокування міждержавних транспортних зв'язків³. Затягування у переговорному процесі для Вірменії буде контрпродуктивним, оскільки баланс сил у регіоні в будь-якому разі залишається на користь Азербайджану, натомість Вірменія сама втрачає «вікно можливостей» для зниження рівня залежності від РФ. Отже, для Вірменії єдиним прийнятним способом вирішення питань, пов'язаних із карабаським конфліктом, залишається пошук компромісів.

Такий курс – безальтернативний для держави, проте він усе ще залишається неприйнятним для частини населення. На тлі невдоволення діями Пашиняна з початку травня у Вірменії тривають масові протести. Опозиція звинувачує владу в зраді національних інтересів у Карабасі та вимагає відставки прем'єр-міністра. Оскільки ці політичні сили мають стійкі зв'язки з РФ, можна припустити, що Росія пильно слідкує за ситуацією та має вплив на протестний рух.

Ураховуючи актуальність карабаського питання та його високе символічне значення для вірменського населення, протестний рух, вірогідно, став природною реакцією на зміну ситуації. Проте в перспективі ним може скористатися Росія, щоб і надалі зберігати залежність Вірменії від РФ.

---

³ Fults A., Stronski P. The Ukraine War is Reshaping the Armenia-Azerbaijan Conflict / Carnegie Endowment for International Peace. 2022. 25 Apr. URL: <https://carnegieendowment.org/2022/04/25/ukraine-war-is-reshaping-armenia-azerbaijan-conflict-pub-86994>